

Notes històriques

EL BANDOLERISME AL VALLÈS

No ens és possible parlar del bandolerisme a la Vall del Tenes i ben just ho farem de la comarca, ja que la documentació és molt minsa. Coneixem més bé les formes de defensa contra els bandolers així com les conseqüències de les seves accions.

Per començar, cal dir que tradicionalment s'explica que Catalunya era terra de bandolerisme i és cert que durant els segles XVI i XVII eren força nombrosos. Els orígens d'aquest fenomen social són encara poc clars, sembla però que el punt d'arrencada està en la situació del camperolat català després de la Sentència Arbitral de Guadalupe de 1482, per la que s'abolien els «mals usos» i els pagesos de remença obtenien la llibertat. Si teòricament això havia de portar l'estabilitat i la pau al camp, com de fet succeï, també és cert que sorgeixen i es mantenen una colla de signes que fan pensar que no tot eren flors i violes.

Són aquests signes els que podem trobar a la comarca. Les masies de l'època (can Maspons de la Vall, can Païas, Can Burguès i d'altres) tenen com element característic el barri tancat davant, així com obertures d'espitllera, es a dir construccions típicament de defensa. No s'explica altre enemic per aquests pagesos que els bandolers.

El problema deuria ser prou important com perquè passés a ser motiu de preocupació de les autoritats reials i de Catalunya, que planificaven directament la defensa contra els «adelats», aquesta era una de les principals accions que duïen a terme els virreis.

Sabem que bandolers famosos com Joan Sala «Serrallonga» o Perrot Rocaguinarda dominaven les nostres terres des dels seus llocs d'amagatall al Montseny i a les Guilleries, i que escamots de menys renom corrien pels Cingles de Bertí i pel propi Castell de Montbui.

No ens ha d'estranyar que el Vallès fos un dels llocs preferits pels bandolers ja que, com és prou sabut, era un indret de pas obligat de gent i mercaderies. D'altra banda l'acció més normal de dits bandolers era la d'assaltar els vianants; així per exemple la vila de Granollers obtindria del rei un privilegi per a protegir el mercat, pel qual totes aquelles persones que anaven o venien del mateix eren salvaguardades per la llei («els guiatges»).

Intuïm la incidència del bandolerisme a la vall del Tenes en trobar en els llibres de defuncions d'aquells segles una colla de «morts a trets, a punyalades o caiguts en mans de desconeguts». Fou sonada la mort d'un membre de la família Plantada de l'Ametlla en dies de festa major.

L'altre signe de l'existència important d'aquest fenomen és la con-

Racò poètic

LES FULLES

*Les fulles daurades, cauen pel jardí
l'hivern ja és aci.*

*El vent les empaïta d'ací cap allà,
i es deixen anar.*

*S'amaguen porugues per tots els
[racons
són munts secallons.*

*Fulles secallones, flotants papallones,
si un peu victimari per sobre trepitja,
quina trencadissa!*

*Les fulles d'hivern, fan el mateix sò,
i em semblen igual,
que quan saborejes neules de Nadal.*

Riells, 1980

p. v.

MEDITACIÓ

*Asseguda en silenci
davant la llar de foc,
miro consumir un tronc
que es crema poc a poc
La flama que el nodreix,
em dóna, a mi, la vida,
i ell, sospira, bleixant,
la soca adolorida.*

*De tant en tant,
espurneja tot ell, l'arbre vell,
que un dia, dins del nostre jardí
[refloria*

*i ens donava fruits, i ombra
i ens feia companyia,
i que un jorn, pres d'un mal, se'ns
[moría...*

*Els seus braços estesos
s'anaren assecant,
i penjaren, brandant...*

*i el tallàrem...
i els seus troncs
un a un apilàrem...*

*Ell, però gelós de marxar
i de deixar de ser matèria viva,
fins a l'últim moment*

*ens donava entenent, el seu oferiment
i ens corpenia.*

*Aquell arbre fort, altivol, senyorial,
escalava, amorós, la gran casa pairal.*

Riells, 1980

p. v.

tínua formació de «sometents», organització de defensa contra el bandolerisme. Els sometents es feien en cadascun dels pobles per manament reial, al mateix temps que es signaven «unions o concòrdies» entre diferents pobles per tal de dur a terme una acció conjunta. El 1565 tots els pobles de la rodalia de Granollers signen una concòrdia per a defensa contra el «adelats». Es decretava també alguna vegada «sometent general», al qual cada poble havia de contribuir-hi amb un nombre determinat d'homes.

Les conseqüències d'aquest fenomen social sembla que venien més per l'obligada assistència als sometents, que significava abandonar la feina per uns dies, que per la mateixa acció dels bandolers, encara que Badia parla de la generalització dels contractes de parceria degut a la fugida dels amos a la ciutat, extrem que s'hauria de comprovar.

Jaume Dantí i Riu

Ull viu i fora errades!

Moltes vegades, ja sigui per inèrcia, ja pel fet de conviure amb tanta gent que parla el castellà, quan parlem no ens encaparrarem gens i traduímoltes frases, és clar, sense adonar-nos-en, directament.

Així, per exemple, diem les següents:

A LA CUENTA: Com tots sabeu, la paraula *cuenta* no és catalana. La traducció de la mateixa és *compte*. Però, no podem dir *al compte* per tal de traduir *a la cuenta*. S'imposa, doncs, buscar una frase que sigui ben nostra i que la substitueixi com cal. I així, diem *segons sembla*. I quan caiem en el vici de dir *en resumides cuentas*, recordem-nos que cal que usem *a fi de comptes*.

CONÈIXER EL PANYU: Heus aci una altra paraula —panyu— que tampoc no és catalana. I, en aquest cas, com en l'anterior, no podem usar, per tal d'expressar la frase que comentem al traducció catalana que, com sabeu, és *drap*, ja que si diguéssim *conèixer el drap*, ningú no ens entendria, no tindria cap sentit. Hem de buscar, per tant, una frase autòctona i dir, per exemple, *saber el pa que s'hi dóna* o bé *conèixer el bestiar*.

FER LA VISTA GROSSA: Si bé totes les paraules són catalanes, la frase no ens acaba de convèncer. Creiem sincerament que queda molt més bé usar *fer els ulls grossos*.

FER PASSAR PEL TUBO: També ho diem molt sovint. I cal que no oblidem que hem de dir *fer passar per l'adreçador* o bé *fer passar per la pedra*.

TOCAR EL DOS: Igualment, tots els mots són catalans. Però l'expressió no és massa genuïna. Canviem-la, doncs, per *fúmer el camp*.

NO TENIA VOLTA DE FULLA: Ens trobem en el mateix cas. *Vuelta de hoja* hem de traduir-ho per *retop*. Per tant, la frase bona serà *no tenir retop*. També podem dir, *ser indiscutible*.

AMB TOTES LES DE LA LLEI: Continua el fet de la traducció literal. I, en canvi, tenim una frase ben nostra com és *amb tots els ets i uts*.

DONAR UN XASCU: La paraula castellana *chasco* podem traduir-la per *miquel* o bé *moc*. Així, aquesta frase podem substituir-la per *donar un miquel* o bé *clavar un moc*.

NO TENIR ON CAURE MORT: Ho diem també molt freqüentment. I, en canvi, és molt més nostra l'expressió *no tenir un pa a la post*.

PASSAR LES DE CAÏN: Ens plau molt més que s'usi la tan catalana de *veure la padrina*.

SORTIR-SE PER LA TANGENT: Diguem millor *fugir d'estudi*.

AGAFAR EL RAVE PER LES FULLES: També es diu molt. Però ens sembla més nostra la d'*agafar-ho per la punta que crema*.

NI FU NI FA: S'assembla molt. Però hem de dir *ni fa ni fum*.

CLAVAR UNA TUNDA: Diguem, un *fart de llenya*.

UN ALTRE GALL EM CANTARIA: Canviem-la per *d'altra faisó em trobaria*.

NO FALTAVA MÉS: En tenim diverses per a substituir-la. Així, *no caldria sinó!*, *no en caldria d'altre!*, *això podiem fer!*, *bona en fóra que!*, etc.

CARA DE VINAGRE: Ens semblen més adients *cara de pocs amics* o bé *cara de pomes agres*.

I, fins un altre dia, si Déu vol!

M.